

רבקי, חרדית, בני ברק

תחקיר וכתובה: ברברה סבירסקי. על הנתונים: אתי קונור-אטיאס (מקורות הנתונים בידי המחברת). עריכה: ד"ר שני בר-און ממן.

רקע

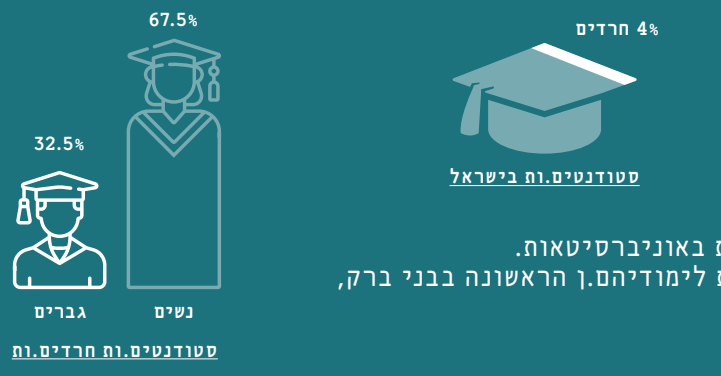
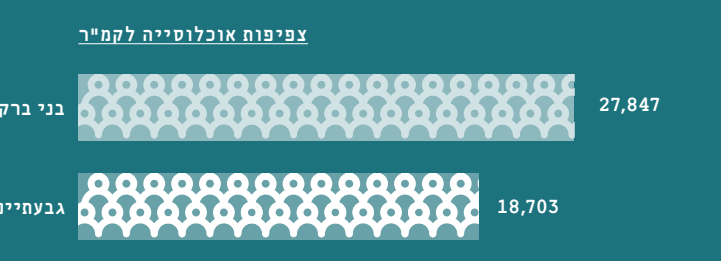

בשנת 2019 החגוררו בבני ברק 204.6 אלף חושבים. 89% מהם הוגדרו כחרדים, והם היוו 15.6% מסך המהרדים בישראל.

האוכלוסייה החרדית בישראל איננה הומוגנית. בשנת 2020, שני הזרמים המובילים בבני ברק היו הליטאי (38%) והחסידים (38%). לצידם, היו עוד מספר זרמים: הספרדי (23%), ספרדי עם החינוך הליטאי (5%) וחב"ד עם 1% בלבד.

בני ברק היא העיר הצפופה בישראל (צפיפות האוכלוסייה לקמ"ר: 27,847), במרחק רב מערים סמוכות וצפופות יחסית, כמו גבעתיים (18,703 א.נשים לקמ"ר).

בנוסף, בני ברק היא עיר ללא שטחים ירוקים. רק 0.1% משטחה מוקצה לתרבות, ספורט ופנאי; כך גם לגינות ופארקים, ואין בה יער וחורש כלל. לשם השוואה, בגבעתיים הסמוכה מוקצה 1.8% מהשטח לתרבות, ספורט ופנאי, 1.8% לגינות לנוי ופארק ציבורי, וגם בה אין יער וחורש כלל.

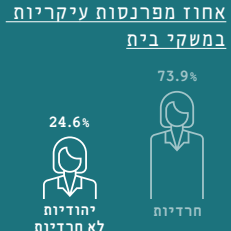
נשים חרדיות יוצאות במספרים גדלים להשכלה גבוהה. החרדים והחרדיות היוו 4% מאוכלוסיית הסטודנטים וח. בישראל בשנת הלימודים תש"פ (2019 - 2020).

הנשים מהוות 67.5% מכלל החרדים וח. הלומדים וח. מיעוטן לומדות באוניברסיטאות. בשנת הלימודים תש"פ, 40.2% מכלל הסטודנטים וח. שהחלו את שנת לימודיהם.ן הראשונה בבני ברק, למדו חינוך והכשרה להוראה.

בשנת 2019, 73% מהעסקים של עצמאים היו בבעלות גברים והשאר (27%) בבעלות נשים. באותה השנה, 66.9% מהעצמאים וח. לא העסיקו עובדים וח.

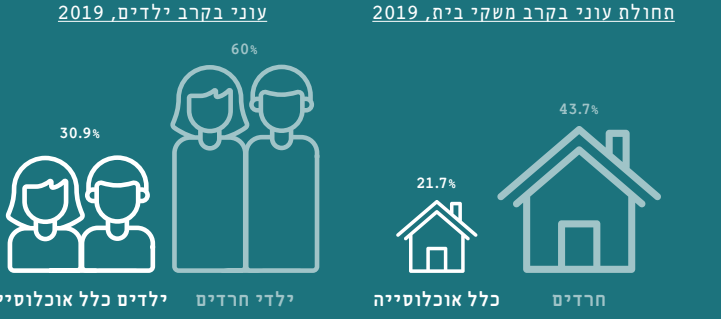
במשקי בית חרדיים נשים הן המפרנסות העיקריות: 73.9% במשקי בית של יהודים לא חרדים, שיעור הנשים המפרנסות עמד על 24.6%.

בשנת 2018 ההכנסה הממוצעת למשק בית חרדי (לאחר תשלומי העברה) עמדה על 14,655 ₪, כ-60% מההכנסה של משק בית יהודי חילוני (25,127 ₪).

בחולת העוני בקרב משקי בית, 43.7% חחולת העוני בקרב משקי בית של חרדים עמדה בשנת 2019 על 21.7%, וקרב ילדים על 30.9%.

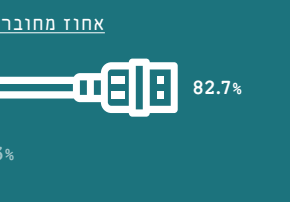
בשנת 2018 היו כ-250,000 תלמידים ללא מחשב וללא אינטרנט (מחציתם חרדים). בקרב הורים שנערך ע"י משרד החינוך בתקופת הקורונה (אוקטובר 2020) אין פילוח בחור החברה היהודית לפי רמת החינוך, אך ישנם נתונים לפי הכנסה ומספר ילדים במשפחה. לגבי האוכלוסייה היהודית, עולה באופן גורף כי הורים במצב סוציו-אקונומי נמוך דיווחו על חסמים מרובים ללמידה מרחוק, לכן המשפחות, יחס המורים, פניות ללמידה של הילדים וח. וכדומה. גם המשתנה של מספר הילדים בבית משפיע על איכות הלמידה מרחוק: 33% מההורים ל-5 ילדים ויותר דיווחו על קושי של המשפחה לסייע לילדה בלמידה מרחוק, לעומת 23%-24% בקרב משפחות עם 1-4 ילדים.

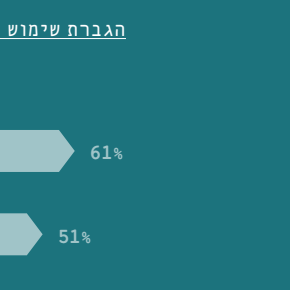
25% מהעסקים הקטנים חוו ירידה של 80% - 100% במחזור הכנסותיהם בסגר הראשון (מרץ-אפריל 2020).

טרם משבר הקורונה, ב-2018, רק 31.3% מהחרדים היו מחוברים לאינטרנט, לעומת 82.7% מהיהודים הלא-חרדים.

לפי סקר שערך משרד התקשורת במאי 2020, חרדים רבים הגבירו בתקופת הסגר את השימוש באינטרנט הביתי (עלייה של 61%) ובאינטרנט הסלולרי (עלייה של 51%), במידה גדולה יותר מיהודים חילונים (עלייה של 52% ו-43%, בהתאמה).

המלצות להתמודדות בזמן משבר הקורונה:
 1. יש להגיש סיוע לחרדיות בהגשת בקשות לנופים ממשלתיים (בטל"א, רשות המיסים), וליווי ממשלתי לבעלות עסקים קטנים, במיוחד ככל הנוגע לשינויים שיש להכניס בהתנהלות בתי העסק ומעבר למכירה מקוונת.
 2. יש לפתוח עבודות חיוניות בזמן המשבר לעובדות שכירות שפורטו.

פעולות אסטרטגיות
 1. יש לנגש אסטרטגיה להעלאת שיעור הנשים החרדיות המועסקות בשירות הציבורי והמוניציפלי.
 2. יש ל עודד את הסמינרים (לימודים על-טכניים לנשים במגזר החרדי, לא אקדמאים) להתאים את תוכנית הלימודים לשוק התעסוקה.

לינקים לדוחות של מרכז אדוה בהקשר הדמות:
 • עצמאים בישראל: 1983, 1995, 2008
 • רכש ציבורי מקומי - אופה הנשים?
 • תעסוקת נשים חרדיות (עתיד להתפרסם באוקטובר 2021)

רבקי היא אישה חרדית (ליטאית) בת 35, נשואה לאברך הלומד בכולל. יש לה חמישה ילדים, שלוש בנות בגילאי 7, 10 ו-13 ושיני בנים בגילאי 13-15. הבנות לומדות בבית ספר יסודי לבנות, והבנים לומדים בישיבות קטנות. המשפחה מתגוררת בבני ברק בדירה בבעלותה שגודלה 80 מ"ר.

רבקי למדה הוראה בסמינר בית יעקב. לאחר מכן השתלמה בהנחיית קבוצות ורכשה הסמכה. לפני חמש שנים היא הקימה עסק זעיר של הנחיית קבוצות. אט אט היא בנתה לעצמה מאגר לקוחות, שהורכב בעיקר ממסודות חרדיים. היא עבדה עם צוותים בבתי ספר לבנות, וגם עם עובדות בעסקים המעסיקים נשים חרדיות. היא הנחתה קבוצות נשים בעצמה ולא העסיקה נשים נוספות על בסיס קבוע, אם כי מדי פעם הזמינה יועצת ארגונית לסייע לה. העבודה התבצעה אצל הלקוחות; את תכנון ההנחיות רבקי עשתה בבית, ישובה לידי שולחן קטן שהוצב בפינת חדר השינה של בני הזוג. היה לה מחשב ישן ללא חיבור לאינטרנט, בו תכננה הכול.

העבודה שלה מבוססת על האיטיות והמיומנות שלה עצמה בתור מנחה. יש לה נוכחות חזקה התורמת רבות להצלחתה, והיא מקבלת סיפוק רב מעבודתה. היא הצליחה להגדיל את העסק הזדות, בין השאר, להמלצות של לקוחות מרוצים.

הכסף שרבקי הרוויחה מהעסק (כ-8,000 ₪ בחודש) אפשר לבעלה ללמוד בכולל ועל כן העניק לה כוח ויוקרה בתוך המשפחה, כמו גם בקרב הקהילה. היא אחראית לכל מה שקשור בכסף של הבית. רבקי שומרת על כל שקל ובדרך כלל קונה רק מצרכים חיוניים אולם בחגים היא מרשה לעצמה "לזבזב" קצת על הילדים, כמיטב המסורת.

מה קרה לרבקי בקורונה?

בעת הסגר הראשון, העסק של רבקי קרס לגמרי. ההזמנות שקיבלה לפני הקורונה בוטלו וחלק מהתשלומים עבור סדנאות שכבר ביצעה אחרו לבוא. היא לא קיבלה הזמנות חדשות, כיוון שהעבודה שלה התבססה על נוכחותה הפיזית במסודות המזמינים, ועל הקשר שהיא הצליחה לעורר בין המשתתפות.

בזמן הסגר הראשון, בעלה של רבקי המשיך ללמוד בכולל ובניה המשיכו ללמוד במסודות התורניים. הבנות ישבו בבית והיא נשארה איתן. הן לא ממש למדו: "המצב היה בלתי אפשרי: הבנות היו אמורות ללמוד באמצעות הטלפון; ניסיתי לסייע להן אבל זה פשוט לא עבד". המצב הכספי הורע: "זאת הייתה תקופה מאוד קשה. הייתי צריכה להיות עם הבנות בבית וגם לנוסות להמשיך לנהל עסק. באיזה שלב הרמתי ידיים מהעסק".

רבקי הגישה בקשה לסיוע מרשות המיסים; למזלה, הסיוע ניתן על סמך הכנסותיה בשנת 2018, שנה שבה העסק שלה כבר היה מבוסס, ועל כן המענק היה מכובד. רבקי הייתה אסירת תודה על כל אגורה שקיבלה כסיוע; הכסף עזר לה לשמור על מעמדה כמפרנסת: "למרות שהפסקתי לעבוד, הגיע כסף ברוך השם".

בסגר השני הבינה רבקי שעליה לעשות מעשה: לשנות את המוצר שלה למוצר דיגיטלי. היא יצרה קשר עם עמותה שבראשה אישה חרדית, שמסייעת לנשים חרדיות בפיתוח עסקיהן. היא קיבלה ייעוץ כיצד לפנות ל"מענק" (מגוון של שירותים שעומדים לרשות יזמים וח. במחירים המסובסדים על ידי הסוכנות לעסקים קטנים במשרד הכלכלה) בבקשה למענק שיעזור לה להפוך את העסק לדיגיטלי, וקיבלה מהם מענק בסך 5,000 ₪. בכספים אלו השתמשה להקמת אתר לעסק שלה והתחילה לעבוד על תכנים וסדנאות חדשות אותם ניתן לקיים באמצעות תוכנת הזום.

בה בעת המשיכה רבקי להגיש בקשות למענקים בגין השבתת מקור פרנסתה - וגם זכתה לקבל אותם. אומנם ההכנסה שלה הצטמצמה במידת מה, אבל כמו בסגר הראשון, המענקים מרשות המיסים עזרו לה לכלכל את הבית.

בבית היא חילקה את ימיה בין טיפול בילדות, ארגון פעילויות עבורן, והשלמת לימודיהן בעצמה - כי הלמידה מרחוק לא עבדה. במקביל, המשיכה בפיתוח העסק שלה כעסק שיוכל להציע מוצרים דיגיטליים.

בסגר השלישי בנה הגדול חלה בקורונה ולכן נשלח לבידוד ביתי. רבקי נאלצה לתת לו את חדרם כדי שלא יזביק את שאר בנות הבית. היא הביאה לו אוכל לפתח החדר ולמרבחה המזל אף אחד אחר בבית לא נדבק. לחברותיה לא היה מזל שכזה, ורבים מהמבודדים הדביקו את שאר משפחתם.

מה קרה אחרי הסגר השלישי?

בתום הסגר השלישי, מלאת מרץ ואופטימיות, רבקי אתחלה את העסק שלה כעסק היברידי - פנים אל פנים ודיגיטלי. היא פנתה לכל הלקוחות שעבדה איתם לפני הקורונה והסבירה שעתה יש לה שלוש אפשרויות: סדנאות פרונטליות, סדנאות בזום, ועבור בתי ספר - סדנאות טלפוניות באמצעות "מרחב קולי" - פלטפורמה הקודמת לאפשרת לה לתקשר עם משתתפות בסדנה דרך טלפון כשר היא גם נתנה למעוניינים הדגמות קוליות ודיגיטליות ללא תשלום.

אט אט הלקוחות חזרו אליה, וגם לקוחות חדשים התחילו להתעניין. בנותיה חזרו לבית הספר ובעזרת בעלה וילדיה, הצליחה רבקי להסב פינה גדולה יותר של הבית למשרד של העסק, הכולל מקום להצבת מחשב ומסך גדול. הכנסותיה טרם הגיעו לרמתן הקודמות, אבל השינוי שעשתה רבקי במוצר שלה מעניק לה אפשרויות חדשות שיתכן ויפתחו בעתיד. רבקי העידה: "ברוך השם שהעסק לא הלך לאיבוד. חוויתי הצלחה, נפילה וחזרה לדרך הטובה". יחד עם זאת, רבקי מכירה בעלות עסקים אחרות שמזלן לא שפר. היא חוששת מסגר נוסף בחגי תשרי או אחרים. אומנם היא פיתחה יפה את העסק שלה בעקבות מגפת הקורונה, אולם היא עדיין עומדת בפני הבלתי נודע.

היצטוטים באדיבות לירון בהרב, מתוך מחקרה: בהרב, ל (2021). בין דת וינאי-ליברליזם: המקרה של ימנות עסקית זעירה של נשים חרדיות בישראל. מחקר לשם מילוי חלקי של הדרישות לקבלת דוקטור לפילוסופיה, באר שבע: אוניברסיטת בן-גוריון בנגב. בשיפוט.